

Doktori PhD értekezés tézisei

**MUTÁCIÓS- ÉS HETERÓZIS NEMESÍTÉS ALKALMAZÁSÁVAL
ELŐÁLLÍTOTT SILÓKUKORICA ÉS CUKORCIROK GENOTÍPUSOK
ÉRTÉKMÉRŐ JELLEGEINEK VIZSGÁLATA
A SZILÁZS- ÉS BIOETANOL ELŐÁLLÍTÁS SZEMPONTJÁBÓL**

Készítette:

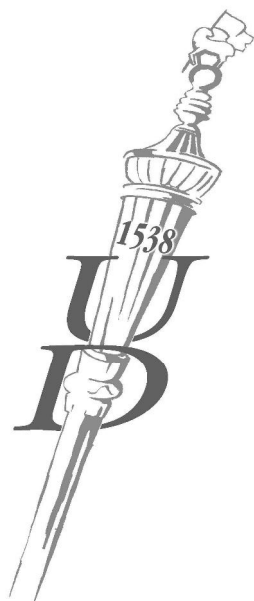
Erdei Éva

Témavezető:

Dr. habil Pepó Pál

mg. tudományok kandidátusa

egyetemi tanár

DEBRECENI EGYETEM

Hankóczy Jenő Növénytermesztési, Kertészeti és Élelmiszertudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2013.

1. Bevezetés és a kutatómunka célkitűzése

1.1. A téma jelentősége

A silókukoricából készült szilázs a magas fermentálható szénhidráttartalma miatt könnyen emészthető. A magas metabolizálható energiatartalma és könnyű emészthetősége miatt ideális tartósított takarmány az intenzív tejelő szarvasmarha-állományok számára is.

A silókukoricával szemben támasztott minőségi igények korszakonként változtak. Magyarországon a növénytermesztést hosszú időn keresztül a mennyiségi szemlélet jellemezte. Ezekben az időkben a nemesítési célkitűzés az volt, hogy a kukoricahibridek minél nagyobb szárazanyaghozamot produkáljanak. Ehhez széles genetikai háttérrel és nagy termőképességgel rendelkező szemes- és kettős hasznosítású kukoricahibridekre volt szükség.

Időközben megváltozott az a nemesítési elképzelés, hogy külön siló- és kettős hasznosítású kukoricahibrideket termesszenek. A silókukorica-hibridek vonatkozásában érvényesült egy második szempont, mégpedig az, hogy jobb legyen az emészthetőség és megmaradjon a nagy szárazanyaghozam. Ehhez a nemesítési célkitűzéshez felhasználták a back-cross keresztezés módszerét, amelynek segítségével alacsony lignintartalmat kódoló *bm*-géneket ültetnek be izogén kukoricahibridekbe. A brown midrib kukoricahibridek a nemesítésnek egy új irányvonalát képviselik. A brown midrib kukoricából készült szilázs emészthetőségi tulajdonságai 14%-kal jobbak voltak, mint az izogénjeiké és a kisebb rosttartalmuk miatt jobb biogázkihozataalt eredményeznek. Ezek a *bm*-genotípusok energiatakarékos hibridek. Az egész szilázs emészthetőségét meghatározza a növényi sejtek neutrális detergens rosttartalma (NDF), savdetergens rosttartalma (ADF) és a savdetergens lignintartalma (ADL).

A népesség növekvő energiaigénye miatt előtérbe került a kukorica alternatív (bioetanol, biogáz) célra történő felhasználása. A bioetanol célú felhasználás szempontjából lényeges a szemtermés etanolkihozatala. A bioetanol-előállítás céljaira nemesített, nagy keményítőtartalmú és alacsony fehérjetartalmú hibridek low input rendszerben is termesztethők.

Az alternatív növények közül kiemelt szerepe van a magas keményítő és cukortartalmuk alapján a silócirkoknak. A citoplazmatikus himsterilitás felfedezésével a hibridizációnak köszönhetően Magyarországon is bővül a termesztendő cirokfajták és hibridek köre.

1.2. Célkitűzések

A 2005-2010 között végzett munka célkitűzései az alábbiak voltak:

- Brown midrib kukoricahibridek, izogén partnereik és szülői vonalaik nemesítése, morfológiai, fenometria leírása, a növényi részek rostfrakció-analízise és összefüggés-vizsgálat a beltartalmi tényezők között;
- A brown midrib- és az izogén kukorica genotípusok lignintartalmának összehasonlítása a vegetatív növényi részekben, génhatásvizsgálat;
- Heterózishatás-vizsgálat a kukoricahibridek mennyiségi tulajdonságaira vonatkozóan;
- A *bm₃* kukoricahibridekből, cirokból és azok vegyes kombinációiból készült szilázs emészthetőségi tulajdonságainak részletes elemzése;
- Hagyományos kukorica, cirok- és vegyes (kukorica+cirok) szilázs aminosav- és nyersfehérjetartalmának vizsgálata és az aminosavak összefüggései;
- ❖ A restorer cirokvonalak és cirokhibridek nemesítése, morfológiai, fenometria jellemzése és a szárlé beltartalmi tulajdonságainak elemzése;
- ❖ A cirokszárlé beltartalmi mutatóinak vizsgálata fenofázisonként és internódiumonként. Az internódiumok refrakciósázalékának mérése, alkohol-kihozatal elemzése;
- ❖ A szárlé komponenseinek meghatározása és azok egymáshoz viszonyított aránya;
- ❖ Bioetanol-előállításra nemesített cirok- és kukoricahibridek low input technológiával történő termesztése. A heterózis mértékének meghatározása a szemtermés keményítő-, fehérje- és ezerszemtömegére. A vizsgált beltartalmi mutatók közötti korreláció elemzése;
- ❖ A mutáció eredményeinek bemutatása a szemescirok-kísérlet egyes nemzedékeiben.

2. Anyag és módszer

2.1. A kukorica kísérleti rendszer jellemzői

A kukoricakísérlet beállítására a Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumának Kertészettudományi Intézetében a Genetika Tanszéken és Kabán, zárt kísérleti térben került sor 2008 és 2010 között. A kísérlet keretein belül az *1. táblázatban* feltüntetett vizsgálatokat végeztük el.

1. táblázat A kukorica kísérleti rendszere

Kísérlet időtartama	Kísérlet megnevezése	Kísérlet helye	Kísérlet célja
2008. 04. 15-2008. 10. 15.	Saját nemesítésű kétvonalas kukorica-hibridek termesztése low input körülmények között	DE AMTC MTK Kertészettudományi-és Növényi biotechnológiai Tanszék	A bioetanol-előállítás szempontjából lényeges beltartalmi tulajdonságok analízise a szemtermésnél
2008. 04. 23-2008. 08. 11.	Hagyományos kukorica, cirok és vegyes vetés szántóföldi kísérlete	Kaba (zárt kísérleti tér)	Szilázminták összehasonlítása az aminosavtartalmuk alapján
2009. 04. 10-2009. 08. 20.	Brown midrib kukorica-vonalak és izogénjeik fenntartó és felszaporító kísérlete	DE AMTC MTK Kertészettudományi Intézet	Brown midrib és az izogén vonalak növényi részeinek összehasonlítása a detergens rosttartalmuk alapján Hibrid-előállítás
2010. 04. 10-2010. 08. 15.	Brown midrib és izogén kukoricahibridek, hagyományos cirok és azok vegyes vetéséből álló szántóföldi kísérlet	Kaba (zárt kísérleti tér)	Különböző genotípusokból készült szilázminták összehasonlítása az emészthetőségi tulajdonságaik alapján

2.2. A cirok kísérleti rendszer jellemzői

A cirokkísérlet beállítására a Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumának Bemutatókertjében került sor 2005-2010-ig. A kísérlet keretein belül a *2. táblázatban* feltüntetett vizsgálatokat végeztük el.

2.3. A hibridek előállításának menete

A cirokhibrideket a Comstock-Robinson (1952) II. faktoriális párosítási modellje szerint állítottuk elő. A hímsteril anyavonalakat (A) kereszteztük a fenntartó apavonalakkal (B) és így hímsteril anyavonalakat (A x B) kaptunk, amelyek keresztezési partnerei voltak a restorer apavonalaknak (R). A brown midrib kétvonalas kukoricahibrideket és izogénjeiket keresztezéssel állítottuk elő.

2. táblázat A cirokkísérleti rendszere

Kísérlet időtartama	Kísérlet megnevezése	Kísérlet helye	Kísérlet célja
2005. 05. 18 - 2005. 11. 15. 2006. 05. 04 - 2006. 11. 20. 2007. 05. 28 – 2007. 09. 25.	Háromgenerációs (M ₀ , M ₁ , M ₂) mutációs cirok-kísérlet (5,0; 7,5; 10,0; 12,5 Gy)	DE ATC MTK Genetika- és Nemesítési Tanszék	Agronómiailag hasznos mutánsok (7,5-10,0 Gy) detektálása az állomány morfo-fenometriai tulajdonságai alapján
2007. 04. 18 - 2007. 08. 10.	A cirokvonalak leíró és fenntartó kísérlete (előkísérlet)	DE ATC MTK Genetika- és Nemesítési Tanszék	A vonalak szelekciója: cukorcirok- hibrid előállítás céljára, A nemesítési célok kitzúzése
2008. 05. 02 – 2008. 08. 31.	A restorer cirokvonalak szelekciós kísérlete	DE AMTC MTK Kertészettudományi-és Növényi biotechnológiai Tanszék	A cukorcirok-vonalakból kiszelektálni a magas Brix-fokkal rendelkező vonalakat további vizsgálatok céljára
2008. 09. 20.	Kétvonalas cirok-hibridek termesztése low-input körülmények között	DE AMTC MTK Kertészettudományi Intézet	A bioetanol-előállítás céljára nemesített cirok-hibridek szemtermésének beltartalmi analízise A hibridvigor megállapítása a minőségi tulajdonságokra nézve
2009. 04. 14 – 2009. 09. 20.	Restorer cirokvonalak mintavételezéses kísérlete I.	DE AMTC MTK Kertészettudományi Intézet	A genotípusok szárlevének refrakciószázalék vizsgálata fenofázisonként és internódiumonként A szárle teljes körű minőségi analízise, Alkoholtartalom vizsgálata (ELSŐ ÉV)
2009. 04. 27 – 2009. 09. 14.	Kétvonalas cukorcirok-hibridek mintavételezéses kísérlete II.	DE AMTC MTK Kertészettudományi Intézet	A hibridfőlény megállapítása a szárle minőségi tulajdonságai és az alkohol tartalom alapján (ELSŐ ÉV)
2010. 04. 01 – 2010. 10. 24.	Restorer cirokvonalak mintavételezéses kísérlete I.	DE AMTC MTK Kertészettudományi Intézet	A genotípusok szárlevének refrakciószázalék vizsgálata fenofázisonként és internódiumonként A szárle teljes körű minőségi analízise, Alkoholtartalom vizsgálata (MÁSODIK ÉV)
2010. 04. 01 – 2010. 10. 24.	Kétvonalas cukorcirok - hibridek mintavételezéses kísérlete II.	DE AMTC MTK Kertészettudományi Intézet	A hibridfőlény megállapítása a szárle minőségi tulajdonságai és az alkohol tartalom alapján (MÁSODIK ÉV)

2.4. A kukoricanemesítési alapanyagok köre

A Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumának Bemutatókertjében saját nemesítésű kukoricavonalakból kétvonalas hibrideket állítottunk elő keresztezéssel. A *bm₃-gént* tartalmazó kukoricahibridek anyai- és apai vonalait Gyulavári Oszkár kukoricanemesítő bocsátotta rendelkezésünkre (**3. táblázat**).

3. táblázat Kukoricahibridek és szülői partnereik

Kukoricahibridek	Anyai vonalak	Apai vonalak
$S_1 \times S_4$	S_1	S_4
$S_1 \times S_6$	S_1	S_6
$S_4 \times S_6$	S_4	S_6
$S_5 \times S_1$	S_5	S_1
$126 \times S_1$	126	S_1
GK49 izogén $\times$ GK42 izogén	GK49 izogén	GK42 izogén
GK49 $bm_3 \times$ GK42 bm_3	GK49 bm_3	GK42 bm_3
GK42 $bm_3 \times$ GK43 bm_3	GK42 bm_3	GK43 bm_3
GK42 izogén $\times$ GK43 izogén	GK42 izogén	GK43 izogén
SzeTC 465	(GK49 $\times$ GK59)	GK 57
SzeTC 465 bm_3	(GK49 $bm_3 \times$ GK59 bm_3)	GK 57 bm_3

2.5. A ciroknemesítési alapanyagok köre

A kontroll növényként felhasznált cirokhibrideket a Szegedi Gabonakutató Közhasznú Társaság és az Agroszemek Kft. bocsátotta rendelkezésünkre. A kontroll cirokhibridek a következők voltak: *Róna-4*, *Monori édes*, *Cellu édes*, *G1990*.

A silókukorica és a silócirok genotípusokat 2+2 sorarányban együttesen termesztettük és a következő kombinációkat hoztuk létre: *SzeTC 465+Róna-4*, *SzeTC 465 bm_3 +Róna-4*, *SzeTC 465+Monori édes*, *SzeTC 465 bm_3 +Monori édes*, *126 $\times$ S_1 +Monori édes*, *Sze 521+Cellu édes*.

A saját nemesítésű cirokhibridjeink restorer apavonalait (R) a Tápiószelei Agrobotanikai Intézetből (új neve: Növényi Diverzitás Központ) és az IPK (Institut für Pflanzengenetik und Kulturpflanzenforschung) Gaterslebeni Génbankból rendeltük meg. A kisselektált restorer apavonalak nemesítési alapanyagai lettek a bioetanol-gyártásra alkalmas cukorcirok-hibrideknek (**4. táblázat**). A citoplazmatikusan hímsteril anyavonalakat (A) és a fenntartó apavonalakat (B) Berényi János ciroknemesítő, Jugoszláviából, a Földművelési és Konyhakertészeti Intézetből küldte el a részünkre.

A mutációs kísérletben nemesítési alapanyagként szereplő *Ria*, *Rib* szemescirok vonalak és a *Zádor* szemescirok hibrid a DE AMTC Karcagi Kutatóintézetéből származott.

4. táblázat A hímsteril anyavonalak a fenntartó apavonalak és a cirokhibridek köre

Genotípusok kódja	Cirok genotípusok
Hímsteril anyavonalak (A)	
SL ₁	Ria
SL ₂	T x 3042 A= A ₁₇
SL ₃	T x 3118 A= A ₂₄
SL ₄	Wheatland A= A ₁₀₃
SL ₅	T x 398 A= A ₁₃₃
Fenntartó apavonalak (B)	
CL ₁	Rib
CL ₂	Tx3042 B= B ₁₇
CL ₃	Tx3118 B= B ₂₄
CL ₄	Wheatland B= B ₁₀₃
CL ₅	Tx398 B= B ₁₃₃
Háromvonalas cirokhibridek (A x B) x R	
SL ₁ x RL ₃	Ria x Lady red
SL ₁ x RL ₄	Ria x Sorgho sücré
SL ₁ x RL ₇	Ria x Minnesota amber
SL ₁ x RL ₁₀	Ria x Odeskoe Rannee
SL ₁ x RL ₁₂	Ria x Early sumac
SL ₁ x RL ₁₅	Ria x 'Silosnoje 3'HUN
SL ₂ x RL ₃	A ₁₇ x Lady Red
SL ₂ x RL ₄	A ₁₇ x Sorgho sücré
SL ₂ x RL ₇	A ₁₇ x Minnesota amber
SL ₂ x RL ₉	A ₁₇ x Bulgarien
SL ₂ x RL ₁₀	A ₁₇ x Odeskoe Rannee
SL ₂ x RL ₁₁	A ₁₇ x Kubanskij Jantar
SL ₂ x RL ₁₂	A ₁₇ x Early sumac
SL ₂ x RL ₁₅	A ₁₇ x 'Silosnoje 3'HUN
SL ₃ x RL ₃	A ₂₄ x Lady Red
SL ₃ x RL ₄	A ₂₄ x Sorgho sücré
SL ₃ x RL ₇	A ₂₄ x Minnesota amber
SL ₃ x RL ₉	A ₂₄ x Bulgarien
SL ₃ x RL ₁₀	A ₂₄ x Odeskoe Rannee
SL ₃ x RL ₁₁	A ₂₄ x Kubanskij Jantar
SL ₃ x RL ₁₂	A ₂₄ x Early sumac
SL ₃ x RL ₁₅	A ₂₄ x 'Silosnoje 3'HUN
SL ₃ x RL ₁₆	A ₂₄ x 'Silosnoje 3'Sowj.
SL ₃ x RL ₁₈	A ₂₄ x Honey
SL ₄ x RL ₃	A ₁₀₃ x Lady red
SL ₄ x RL ₄	A ₁₀₃ x Sorgho sücré
SL ₄ x RL ₇	A ₁₀₃ x Minnesota amber
SL ₄ x RL ₁₀	A ₁₀₃ x Odeskoe Rannee
SL ₄ x RL ₁₁	A ₁₀₃ x Kubanskij Jantar
SL ₄ x RL ₁₂	A ₁₀₃ x Early sumac
SL ₄ x RL ₁₅	A ₁₀₃ x 'Silosnoje 3'HUN
SL ₄ x RL ₁₆	A ₁₀₃ x 'Silosnoje 3'Sowj.
SL ₄ x RL ₁₈	A ₁₀₃ x Honey
SL ₅ x RL ₃	A ₁₃₃ x Lady Red
SL ₅ x RL ₄	A ₁₀₃ x Sorgho sücré
SL ₅ x RL ₇	A ₁₀₃ x Minnesota amber
SL ₅ x RL ₉	A ₁₃₃ x Bulgarien
SL ₅ x RL ₁₀	A ₁₃₃ x Odeskoe Rannee
SL ₅ x RL ₁₁	A ₁₃₃ x Kubanskij Jantar
SL ₅ x RL ₁₂	A ₁₃₃ x Early sumac
SL ₅ x RL ₁₅	A ₁₃₃ x 'Silosnoje 3 HUN'
SL ₅ x RL ₁₆	A ₁₃₃ x 'Silosnoje 3 'Sowj.
SL ₅ x RL ₁₈	A ₁₃₃ x Honey

2.6. A kísérleti terek talajának jellemzése

A kísérleteket a DE AMTC Bemutatókertjében és Kabán zárt kísérleti térben állítottuk be. Mindkét kísérleti tér talaja csernozjom. A Bemutatókert talajtípusa kilúgzott csernozjom, a feltalaj meszet nem tartalmaz. Altalajvíz 7-9 méter mélységben helyezkedik el. A humusréteg vastagsága szerint a közepes humusrétegű kategóriába esik (50-70 cm). A talaj humusztartalma 2,57%. A talajvizsgálat eredményeit az **5. táblázat** szemlélteti. A talaj felső szintje a mészhányból eredően száraz, aszályos évjáratokban cserepedésre hajlamos (BÓDI, 2007).

5. táblázat A DE ATC Bemutatókert kísérleti tér talajának jellemzése

pH		CaCO ₃	Y ₁	Y ₂	Al-oldható		Humusz %	K _A
H ₂ O	KCL				P ₂ O ₅ mg/kg	K ₂ O mg/kg		
7,0	6,5	Ny.	5,0	8,0	100	165	2,57	42

A kabai kísérleti tér talaja mészlepedékes csernozjom. A talaj mészben és szervesanyagban gazdag. A talaj víz-, hő- és levegőgazdálkodása kiváló. A talaj humusztartalma 3,54% és az Arany-féle kötöttségi száma 43 (**6. táblázat**).

A talajtípusra jellemző a humuszanyagok felhalmozódása, a kedvező, morzsalékos szerkezet kialakulása, valamint a kalciummal telített talajoldat kétirányú mozgása.

6. táblázat A kabai kísérleti tér talajának jellemző paraméterei

pH		CaCO ₃	KCL-oldható		Al-oldható		Humusz %	K _A
H ₂ O	KCL		Nitrát/nitrit (mg/kg)	Szulfít/szulfát (mg/kg)	P ₂ O ₅ (mg/kg)	K ₂ O (mg/kg)		
6,77	5,63	0,624	13,4	9,09	152	213	3,54	43

2.7. A kukorica kísérletek tenyésztőterülete, állománysűrűsége

Az 5 saját nemesítésű kukoricavonalat és az 5 kétvonalas hibridet valamint a 3 brown midrib vonalat és a 3 izogén vonalat a DE AMTC Bemutatókertjébe vetettünk el. A kísérletet vonalanként és hibridenként két ismétlésbe, 5 m hosszúságú sorokból álló parcellákba rendeztük. A növények közötti sortávolság 75 cm, a tőtávolság pedig 20 cm volt, így egy sorba 25 növény került, két ismétlésbe tehát genotípusonként 50 kukorica elvetésére volt lehetőség. A kísérlet 1 tömböt (32 sor) foglalt el, így összesen 800 növényt vetettünk el.

A brown midrib kukoricából, cirokból és azok vegyes vetésű kombinációiból álló kisparcellás szántóföldi kísérletet állítottunk be Kabán. A kísérlet növényi anyagát 3 brown midrib hibrid azok izogénikus változatai, 3 cirokhibrid és 2 hagyományos kukoricahibrid alkotta. Ezekből összesen 6 vegyes vetésű kombinációt képeztünk.

A kísérleti tér egy 105 m hosszúságú és 8,5 m szélességű 892,5 m² alapterületű téglalap volt, amelyen 56 parcella helyezkedett el. Minden kukorica- és cirokhibridből 4 míg a vegyes vetésekből 2 parcellát vetettünk el, amelyek 9 m²-esek voltak (3 m x 3 m). A kukorica növények között 70 cm-es sortávolság és 20 cm-es tőtávolság volt. A kukoricából 5 növény jutott egy folyóméterre. A 9 m²-es parcellán 60 db kukoricánövényt vetettünk.

A silócirok hibrideket 70 cm-es sortávolságra és 5-6 cm-es tőtávolságra vetettük el. Ebben az esetben 17-20 csíra jutott egy folyóméterre. Így összesen 204-240 db cirokcsírát vetettünk a 9 m²-es parcellába.

2.8. A cirokkísérletek tenyésztőterülete, állománysűrűsége

A keresztezéshez összesen 5 hímsteril anyavonalat, 5 fenntartó apavonalat használtunk. Minden anya- és apavonalat két ismétlésben öt méter hosszú soron állítottunk be. Az alkalmazott sortávolság 70 cm, a tőtávolság 5-10 cm volt. Egy folyóméterre 15-25 db mag került, ennek megfelelően az 5 m-es sorra 75-125 db magot vetettünk el.

A kísérletben összesen 10 restorer apavonal szerepelt, vonalanként 4 ismétlésben. A sorok között 75 cm-es sortávolságot és 5-6 cm-es tőtávolságot alkalmaztunk, egy folyóméterre 17-20 db csíra került, így 5 m-en 85-100 db csírat helyeztünk el a területen.

A kísérlet során mintegy 43 háromvonalas cirokhibridet nemesítettünk és vizsgáltunk. A szántóföldi kísérlet beállítása során hibridenként 2 ismétlésben dolgoztunk, összesen 3 tömböt vetettünk el a hibridekből. A sortávolság 75 cm, míg a tőtávolság– a kézi töszámbeállítás után- 10-15 cm volt. Egy folyóméterre 10-15 db csíra került, az 5 m-es hosszúságú sorba 50-75 db csírat vetettünk.

2.9. Az alkalmazott agrotechnikai eljárások

Az őszi szántás minden évben november közepéig, 32 cm-es mélységben történt. A tavaszi elmunkálást illetve a magágy előkészítést kora tavaszi boronálással és a vetés előtt kombinátorozással végeztük el. A kukoricát vetőpuskával, míg a cirkot kerti aprómagvetőgéppel vetettük el.

A kísérletekben egységesen N 100, P₂O₅ 90, K₂O 90 kg/ha hatóanyagot alkalmaztunk mindhárom vizsgálati évben. A P és a K teljes adagját, illetve a N 30%-át az őszi szántás előtt szórtuk és dolgoztuk a talajba, a fennmaradó N-t tavasszal a kombinátorozás előtt juttattuk ki a szántóföldre.

Az állomány gyommentesen tartását vegyszeres- és mechanikai gyomirtással biztosítottuk. A vegyszeres gyomirtás alapkezelésből és felülkezelésből állt. Az alapkezelésben RAMROD FLOW-t (5,5 l/ha) használtunk preemergensen kijuttatva az egyszikű gyomok ellen. Felülkezelésben kétszikű gyomok elleni védekezésre BASAGRAN FORTE-t 1,5 l/ha dózisban alkalmaztunk.

2.10. Betakarítás menete és a mintavételek módja

A cirokkísérletek betakarításának és mintavételeinek bemutatását a **7. táblázat** szemlélteti.

7. táblázat A cirokkísérletek betakarításának és mintavételeinek bemutatása

Kísérlet nemesítési célkitűzése	Mutációs cirokkísérlet	Bioetanol-előállítás céljára nemesített kétvonalas cirokhibridek	Restorer cirokvonalak minőségi analízise	Háromvonalas cirok-hibridek minőségi analízise		
Genotípusok	Rib, Zádor (5;7,5;10,0;12,5Gy)	SL ₁ x RL ₄ , SL ₁ x RL ₇ , SL ₁ x RL ₁₀ , SL ₁ x RL ₁₂	RL ₃ , RL ₄ , RL ₇ , RL ₉ , RL ₁₀ , RL ₁₁ , RL ₁₂ , RL ₁₅ , RL ₁₆ , RL ₁₈	lsd.4. táblázat		
Mintavételezés ideje	2005. 06. 07. 2005. 07. 07. 2005. 08. 07.	2008. 09. 20 teljesérés	virágzás:2009. 07. 14. 2010. 07. 20.	virágzás: 2009. 07. 22. 2010. 07. 20.		
Betakarítás ideje	2005. 11. 15. 2006. 11. 20. 2007. 09. 25.		tejesérés:2009. 07. 27. 2010. 07. 20.	tejesérés: 2009.08.07. 2010. 08. 18.		
			viaszerés:2009. 08.07. 2010. 07. 31.	viaszerés:2009. 08. 20. 2009. 09. 03.préselés 2010. 09. 20.		
			teljesérés:2009.09.03. 2010. 09. 29.	teljesérés:2009. 09. 14. 2010. 10. 08.		
			holtérés: 2009. 09. 20. 2010. 10. 24	holtérés: 2009. 09. 14. 2010. 10. 24.		
Betakarítás menete	Kézi (buga lemetzése)		A szár levágása kézi szárvágóval.			
Mintavételezés, Minta-előkészítés	A buga szárítása 40 °C-on, a szemtermés kicsépelése kalászcseplővel		A levelek eltávolítása nádvágóval			
			1. A szár aprítása szecskavágóval			
			2. A szecska préselése (szőlőzúzó,szárprés)			
			3. A szárlé lefagyasztása			
			4. Fermentálás			
Vizsgálatok megnevezése	Levéltérületi index Növénymagasság mérés Buga paramétereinek felvételezése		Nyersfehérje			
			Keményítő			
			Ezerszemtömeg			
			Refraktométeres szárazanyag-tartalom			
			Összes cukortartalom			
Vizsgálatok módszere	Morfo-fenometriai leírás készítése a descriptor lista alapján		NIR-készülék (gyorsvizsgálat)		Redukáló cukortartalom	
					Refraktométeres módszer	
					Luff-School módszer	
					Piknométeres módszer	

2.11. Az emészthetőségi tulajdonságok meghatározásának módszerei

2.11.1. Nyersfehérje-tartalom meghatározása

A makro-Kjeldahl módszert (MSZ EN ISO 5983:1:2005) alkalmaztuk, amely során Kjeld-Foss készülékkel a N-tartalmat határoztuk meg. Az így megállapított N-tartalmat 6,25-el megszorozva megkaptuk a növényi minták nyersfehérjetartalmát.

2.11.2. Nyersrosttartalom meghatározása

A minták nyersrosttartalmát a MSZ EN ISO 6865:2001.szabvány alapján a *FIBERTEC* készülékkel állapítottuk meg.

2.12. Detergens rostfrakciók kimutatása

A semleges kémhatású közegben detergens anyagok jelenlétében az oldatba nem ment anyag a neutrális detergens rost (NDF). Ebben benne van a sejtfal összes anyaga. A következő, savasabb pH-jú oldattal eltávolítjuk a hemicellulózt. A maradék a savdetergens rost (ADF). A harmadik, erősen savas oldatban a cellulóz is feloldódik és visszamarad a savdetergens lignin (ADL)(KOTA, 2000).

2.13. Az aminosav-tartalom meghatározás módszere

A szilázsminták aminosavtartalmának meghatározását a Kaposvári Egyetem Állattenyésztési Tanszékén végeztük. A takarmányminták analízisét a Magyar Takarmánykódex II./1. 1990. alapján végeztük el.

2.14. A refraktométeres szárazanyag-tartalom meghatározása

A cirokszárle szárazanyagtartalmát Falco-6 típusú kézi refraktométerrel (Brix) határoztuk meg.

2.15. A cukortartalom meghatározása

A cukortartalmat a Műszerközpontban és a Kaposvári Egyetem Állattenyésztési Tanszékén vizsgáltuk meg. A cukortartalmat a MSZ 6830-26 szabvány alapján mutattuk ki és a Luff-Schoorl módszer szerint határoztuk meg.

2.16. Az alkoholtartalom meghatározása

A bioetanol alkoholtartalmának meghatározása piknométerrel történt a MSZ 9589/2 szabvány alapján.

2.17. A heterózishatás vizsgálat

A cirokhibridek és a kukoricahibridek esetében kiszámoltuk a heterózis mértékét keményítőre, fehérjére és ezerszemtömegre. A brown midrib kukoricahibrideknél a heterózis mértékét növénymagasságra, az alsó csőeredés magasságára, csőhosszra és csőtömegre számítottuk ki. Kétféle heterózist határoztunk meg: átlagos heterózist és heterobeltiózist, ezeken belül abszolút és %-os változatot különböztettünk meg.

A heterózis és a heterobeltiózis a következő két képlettel számolható ki:

$$\text{Heterózis} = \frac{\left[F_1 - \frac{P_1 + P_2}{2} \right]}{\frac{P_1 + P_2}{2}} * 100$$

F_1 = a hibrid vizsgált tulajdonságának átlaga,

P_1 = az egyik szülő vizsgált tulajdonságának átlaga,

P_2 = a másik szülő vizsgált tulajdonságának átlaga.

$$\text{Heterobeltiózis} = \frac{[F_1 - HP]}{HP} * 100$$

HP = a legmagasabb szülői teljesítmény átlaga

2.18. Az eredmények értékelése matematikai-statisztikai módszerekkel

Az eredmények kiértékelését az SPSS 13.0 for Windows statisztikai programcsomag felhasználásával végeztük. A különböző kezelések hatását az egyes beltartalmi tulajdonságokra egytényezős varianciaanalízissel elemeztük. A Pearson-féle korrelációs együttható számításával feltártuk a minőségi tényezők közötti kapcsolatot. Szoros összefüggés esetén regressziós egyenest illesztettünk a pontokra. A brown midrib és az izogén kukoricák összehasonlítása esetén a t-próbát alkalmaztuk.

3. EREDMÉNYEK

3.1. A brown midrib kukoricagenotípusok és izogénjeik morfológiai, fenometriai jellemzői és összefüggés a tényezők között

A vizsgált hibridek közül a *GK42 izogén x GK43 izogén* és a *GK42 bm₃ x GK43 bm₃* hibridek levéllemeze a szárral „kicsi” szöget zárt be. A *SzeTC 465* és az *SzeTC 465 bm₃* kukoricahibridek levéllemeze a szárral a bezárt szöge „nagy” volt. Az utóbbi hibridek a levéllemezeik állása alapján az „erősen görbe” kategóriába tartoztak. A brown midrib kukoricahibridjeink szemtermése „simaszemű” volt, míg az izogén változataik a szemtermésük alapján a „lófogú” kategóriába tartoztak.

Igen szoros pozitív szignifikáns összefüggést találtunk a *GK49 bm₃ x GK42 bm₃* és az *SzeTC 465 bm₃* internódiumainak tömege és átmérője között $r=0,914^{**}$ és $r=0,916^{**}$. A korreláció $^{**}0,01$ szinten szignifikáns.

3.2. A kétvonalas brown midrib kukoricagenotípusok és izogénjeik fenometriai tulajdonságainak heterózishatás vizsgálata

A saját nemesítésű kétvonalas kukoricahibridjeink közül a legnagyobb átlagos heterózis mértékét (67,25%) a növénymagasságnál a *GK49 bm₃ x GK42 bm₃* érte el, ugyanakkor egyértelműen megmutatkozik a hibrid fölénye is a jobbik beltenyésztett vonalhoz viszonyítva (58,15%). A csőeredés magasságára nézve a legnagyobb hibridvigort (113,50%) számoltuk a *GK49 izogén x GK42 izogén* esetében valamint a jobbik szülő átlagát 93,06%-kal haladta meg az F₁-nemzedék (8. táblázat).

8. táblázat Heterózishatás-vizsgálat a brown midrib kukoricahibridek növénymagasságánál és a csőeredési magasságánál (Debrecen, 2010)

Hibridek	Heterózis mértéke (növénymagasság)				Heterózis mértéke (csőeredési magasság)			
	Átlagos heterózis		Heterobeltiózis		Átlagos heterózis		Heterobeltiózis	
	%-os	abszolút	%-os	abszolút	%-os	abszolút	%-os	abszolút
GK49 izogén x GK42 izogén	55,16	7,75	46,30	69,00	113,50	39,34	93,06	35,67
GK49 bm ₃ x GK42 bm ₃	67,25	89,67	58,15	82,00	76,60	20,17	43,82	14,17
GK42 izogén x GK43 izogén	29,38	49,66	15,69	29,66	39,24	15,5	14,58	7,00
GK42 bm ₃ x GK43 bm ₃	15,20	25,34	-0,17	-0,33	31,71	12,84	9,59	4,67
SzeTC 465	68,12	101,16	66,44	99,66	50,58	27,21	33,77	20,45
SzeTC 465 bm ₃	38,87	58,51	30,29	48,60	29,39	15,22	20,50	11,40

A *GK49 izogén x GK42 izogén* heterózis értékei voltak a legmagasabbak a csőhosszra és a csőtömegre számítva. A csőhossz átlagos heterózisának mértéke 58,78%-os volt, míg a heterobeltiózis értéke 57,20%-ot mutatott. A hibrid csőtömege 423,79%-kal haladta meg a szülők átlagát, míg a jobbik szülő átlagához képest 390,62%-os hibridfőlény jelentkezett (**9. táblázat**).

9. táblázat Heteróizhatás-vizsgálat a brown midrib kukoricahibridek csőhosszánál és csőtömegénél (Debrecen, 2010)

Hibridek	Heteróiz mértéke (csőhossz)				Heteróiz mértéke (csőtömeg)			
	Átlagos heteróiz		Heterobeltiózis		Átlagos heteróiz		Heterobeltiózis	
	%-os	abszolút	%-os	abszolút	%-os	abszolút	%-os	abszolút
<i>GK49 izogén x GK42 izogén</i>	58,78	5,82	57,20	5,72	423,79	109,72	390,62	107,97
<i>GK49 bm₃ x GK42 bm₃</i>	40,55	4,42	40,55	3,82	92,56	34,74	71,58	30,15
<i>GK42 izogén x GK43 izogén</i>	34,27	3,90	17,90	2,32	194,21	70,89	119,79	58,53
<i>GK42 bm₃ x GK43 bm₃</i>	28,50	3,13	22,69	2,61	126,75	54,44	83,89	44,43
<i>SzeTC 465</i>	-24,76	-5,59	-4,76	-5,59	187,52	85,40	106,36	67,49
<i>SzeTC 465 bm₃</i>	24,90	3,23	22,26	2,95	105,61	54,54	103,95	54,12

3.3. A brown midrib kukorica növényi részeinek detergens rosttartalom vizsgálata

A *GK49 bm₃* szárának lignintartalma alacsonyabb értéket (3,73%) mutatott, mint az *GK49 izogén* változat ADL-tartalma (5,30%). A *GK43 bm₃* csőtermésének ADL-tartalmát mértük a legkisebbnek a vizsgált vonalak közül, amely 3,06%-os volt, míg a *GK43 izogén* változat ADL-tartalom értékét 3,94%-nak határoztuk meg.

A *GK43 bm₃* csőtermésénél savdetergens rosttartalom 28,52%-os értéket mutatott, amely alacsonyabb volt, mint az *GK43 izogén* ADF-tartalma (31,33%). Az *SzeTC 465 bm₃* kukoricahibrid átlagos ADF-tartalma 29,64%, míg az *SzeTC 465* hibrid ADF-tartalmának 32,99%-ot mutattunk ki.

A vonalak közül a *GK43 bm₃*-nél mértük a legkisebb átlagos neutrális detergens rosttartalom értéket (42,50%), míg a vonal izogén változatának az átlagos NDF-tartalma magasabb értéket ért el (45,84%), mint a brown midrib változatáé. Az *SzeTC 465 bm₃* hibrid szecskájának NDF-tartalma alacsonyabb (49,96%) volt, mint az *SzeTC 465* hibrid szecskájának NDF-tartalom értéke (57,61%).

A szecska savdetergens rosttartalma és neutrális detergens rosttartalma közötti összefüggés-vizsgálat eredményei alapján a következő vonalaknál találtunk igen szoros pozitív szignifikáns kapcsolatot: *GK43 izogén* ($r=0,959^{**}$), a *GK49 izogén* ($r=0,914^{*}$), és a *GK49 bm₃* ($r=0,979^{**}$).

3.4. A brown midrib és az izogén kukoricahibridek, hagyományos cirokhibridek valamint vegyes vetésük szilázmintáinak emészthetőségi vizsgálata

A *GK49 bm₃ x GK42 bm₃* kukoricahibridek nyersfehérjetartalom értékének 9,33%-ot mértünk, míg a *GK49 izogén x GK42 izogén* hibrid átlagos nyersfehérjetartalma 8,14%-ot mutatott. A *GK49 bm₃ x GK42 bm₃* kukoricahibridnek a rosttartalom és a detergensrost összetevői kevesebb százalékos arányt mutattak, mint az izogén változatának rost- és detergensrost összetevői.

A *GK49 bm₃ x GK42 bm₃* hibrid nyersrosttartalom értékének: 19,71%-ot mértünk, míg a hibrid NDF-tartalmának értéke: 46,39%, ADF-tartalmának értéke: 26,54% és az ADL-tartalmának értéke pedig 6,00%-os volt. A vizsgált kukoricahibridek közül az *SzeTC 465 bm₃* hibridnél mértük a legalacsonyabb nyersrost (17,63%) és detergensrost-összetevőt (ADF: 22,07%, ADL: 5,03%).

A vegyes vetések közül a *Róna+SzeTC 465 bm₃* kombinációnál találtuk az emészthetőségre nézve kedvezőbb beltartalmi paramétereket (magasabb nyersfehérjetartalom (7,98%) és alacsonyabb nyersrost (22,75%) valamint NDF (48,41%), ADF (26,32%) és ADL-tartalom (5,45%) értékeket.

A neutrális detergens rosttartalom és a savdetergens rosttartalom között igen szoros pozitív szignifikáns korrelációt tapasztaltunk az izogén kukorica ($r=0,934^{**}$) és a brown midrib kukorica ($r=0,986^{*}$) hibridekben.

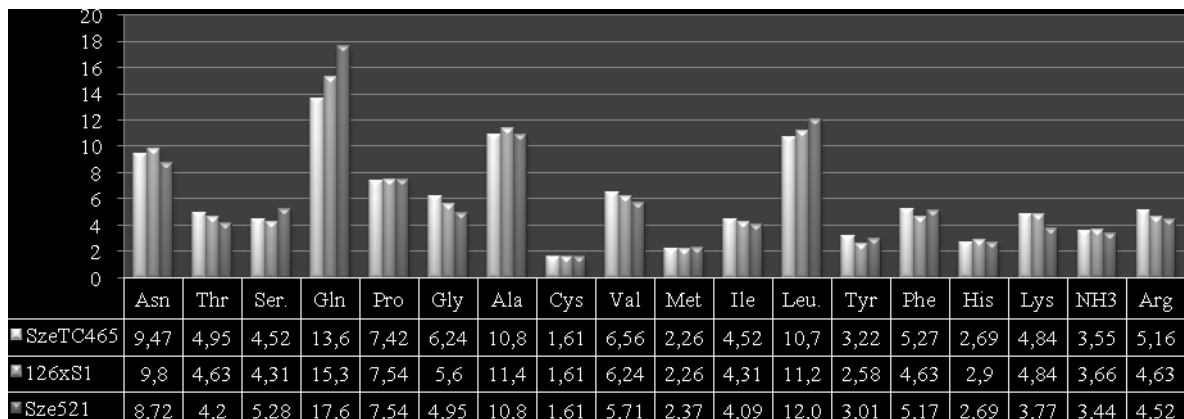
3.5. A szilázminták aminosavtartalmának elemzése

Az esszenciális aminosavak közül az *Sze 521* kukoricahibrid volt a leggazdagabb metioninban (2,37 g aminosav/100 g fehérje). A legtöbb lizintartalmat az *SzeTC 465* és a *126 x S_I* kukoricahibridek érték el (4,84 g /100 g fehérje).

A cirokszilázsok esszenciális aminosavtartalma közül a *G1990* minta lizintartalma mutatta a legmagasabbat (4,93 g/100 g fehérje). A metionintartalom értéke a *Monori édes* ciroknál 2,18 g/100 g fehérje volt (**I. ábra**).

A vegyes vetés szilázmintáinak esszenciális aminosavtartalma közül a *126 x S_I+Monori édes* vegyes vetés lizintartalom értékei 4,89 g/100 g fehérje értéket mutattak. A *126 x S_I+Monori édes* vegyes szilázs metionintartalma 2,06 g/100 g fehérje volt.

1. ábra Az aminosavtartalom alakulása a kukoricaszilázsoknál g.AS/100 g fehérje
(Kaba, 2008. 08. 06.)

3.6. A kukorica szemtermésének beltartalmi tulajdonságaira számított heterózis értékek

A hibridek keményítőtartalmát tekintve az átlagos heterózis relatív értékei 0,89-6,46%-ig változtak. A szülők átlagát az $S_4 \times S_6$ hibrid 6,46%-kal múlta felül. A hibrid keményítőtartalma 71,33%-os, míg az S_4 -vonalé 69,63%-os és az S_6 vonalé 64,37%-os volt. Az S_4 -vonal keményítőtartalmát 2,44%-kal, míg az abszolút heterózisban kifejezve 1,70%-kal múlta felül.

Az ezerszemtömegekre vonatkozóan az átlagos heterózis mértékének intervalluma 23,85-44,90%, míg az abszolút heterózisé 7,10-9,95%. Az $S_4 \times S_6$ hibrid 44,90%-kal múlta felül a szülőket. A hibrid ezerszemtömege 314,30 g-ot, míg az S_4 vonal 220,3 g-ot és az S_6 vonal 213,6 g-ot ért el.

3.7. A cirok genotípusok mennyiségi tulajdonságainak leírása és összefüggés-vizsgálat az internódiumok tulajdonságai között

Az RL_{15} vonal átlagos szártömege nagyobb (48,27 g), mint az RL_{16} vonal átlagos szártömege (44,08 g). Az internódiumok tömege mindkét vizsgált növénynél emelkedett az 5. internódiumig a következőképpen: RL_{16} : (23,60-53,53 g) és az RL_{15} : (22,10-63,66 g).

Az $SL_2 \times RL_{12}$ szárának átlagos tömege (46,93 g), átlagos hossza (24,28 cm) és átlagos átmérője (1,48 cm) magasabb volt, mint az $SL_1 \times RL_{12}$ mért paraméterei. Mindkét hibrid internódiumainak tömege és átmérője a 4. szártagig növekedett.

Szoros pozitív szignifikáns különbséget találtunk az internódiumok tömege és átmérője között az RL_{16} vonalnál $r=0,836^{**}$ és az $SL_2 \times RL_{12}$ hibridnél ($r=0,768^{**}$).

3.8. A refrakciósázalék átlagos értékei és mediánja a restorer cirokvonalak eltérő fenofázisaiban

A vizsgált vonalak közül az RL_9 és az RL_{18} vonalak hosszú tenyészidejűek voltak. A száruk vastag volt, nagyobb mennyiségű levét termeltek és alacsonyabb a refrakciós szárazanyagtartalommal RL_9 : (15,88% 2009-ben), RL_{18} : (17,01% 2010-ben) rendelkeztek, mint a rövidebb tenyészidejű magasabb cukortartalmú vonalak (8 internódiumos) RL_{12} : (22,35% 2009-ben) a teljesérésben. A 7 és a 8 internódiumos csoportba rövid vegetációs idejű vonalak tartoztak. Az RL_{16} vonal refrakciósázalékának értékei magasabb értékeket értek el a vegetációs időszak során: 7,01-18,76% 2009-ben és 6,57-18,02% 2010-ben, mint az RL_{10} vonal refrakciósázalékának érték intervallumai: 6,90-16,77% 2009-ben és 4,85-18,02% 2010-ben). Az RL_4 és az RL_{11} vékony szárú, szirupkészítésre alkalmas nagyon rövid vegetációs idejű vonalaknak jellemezhetők.

A refrakciósázalékok mediánjainak meghatározása segítségével lehetőség nyílt a különböző internódium számmal rendelkező cirokvonalak összehasonlítására. Megállapítottuk, hogy szignifikáns eltérés volt a vizsgált cirokvonalak refraktométeres szárazanyagtartalma között mindkét évben és mindkét fenofázisban. A 8 internódiumos vonalak közül a legmagasabb refrakciós cukortartalom medián értékét az RL_{12} vonal (10,32-21,11%) a virágzástól a teljesérésig a 2009-es évben és a 2010-es évben (10,61-22,50%) érte el. A 11 internódiumos vonalak közül az RL_9 vonal refrakciósázalékának mediánja a virágzástól a teljesérésig (7,12-16,33%-ig) növekedett, és magasabb értéket mutatott 2009-ben, mint 2010-ben.

3.9. A refrakciósázalék átlagos értékei és mediánja a cukorcirok-hibridek eltérő fenofázisaiban

A korai érésidejű $SL_1 \times RL_{12}$ -nek 12,36% átlagos refrakciós értéke volt a teljeséréskor, míg a késői tenyészidejű $SL_5 \times RL_{10}$ -nek mértük a legmagasabb Brix-fokát (14,66%) ebben az időszakban a 8 szártagos hibridek közül. A 8 internódiumos hibridek közül a kontroll *Róna-4* refrakciósázalékát meghaladták 2010-ben a következő saját nemesítésű genotípusaink: $SL_1 \times RL_{12}$ (20,95%), $SL_5 \times RL_{10}$ (19,79%) és az $SL_2 \times RL_{11}$ (19,41%) a teljesérésben.

A saját nemesítésű cirokhibridjeink refrakciósázalékainak mediánjai alapján hasonlítottuk össze a különböző internódium csoportba tartozó növényeket. Az $SL_5 \times RL_{10}$ hibrid vastag szárú, késői vegetációs idejű volt, amelynek a cukortartalma - a tejesérés (14,30% 2009-ben és 15,00% 2010-ben) kivételével - minden fenofázisban alacsonyabb refrakciós cukortartalmat mutatott.

Az alacsonyabb refrakciós cukortartalom a magasabb lékihozattal van kapcsolatban. Az $SL_1 \times RL_{12}$ hibrid a virágzástól a teljesérésig lineárisan növekvő cukor-akkumulációt mutatott (10,77-19,00% 2009-ben; 5,21-21,33% 2010-ben). Az 5. sorszámmal tartozó Brix-sázalékok a tenyészidő kezdetétől a teljesérésig folyamatosan emelkedtek.

A hibridek közül a legkedvezőbbek voltak - a refrakciósázalék szempontjából az $SL_2 \times RL_7$ és az $SL_5 \times RL_3$. Az $SL_2 \times RL_7$ hibrid Brix-fokainak közép száma 2010-ben magasabb volt, mint 2009-ben. A virágzáskor 9,66%-os refrakciós cukrot mértünk az 5. szártágban, amely 12,52%-ra emelkedett a tejesérésre a 2009-es évben.

3.10. A cirokgenotípusok átlagos refrakciósázalékának alakulása internódiumonként

A vizsgálatok során megfigyeltük, hogy az 1. szártágtól a 4. és az 5. szártágig növekedett a refrakciósázalék mindkét évben. Megfigyelhető az első internódiumtól a 7. szártágig tartó lineáris növekedés is (10,73-14,26%) a viaszéréskor 2010-ben. A 4. középső szártág refrakciós cukortartalma 7,83%-os értéket ért el a virágzáskor. A viaszérés fenofázisához közeledve 16,83%-ot mértünk, amely a holtéréskor már 20,00%-ra emelkedett a 2009-es évben.

Az $SL_2 \times RL_{12}$ 4. internódiumban tapasztaltuk a legmagasabb cukortartalmat a tejesérésben (11,76%), amely a teljesérésre 19,00%-ra növekedett az első kísérleti évben. A tejesérésben az 5. szártág szárlevében találtuk a legmagasabb cukortartalmat (12,66%) 2010-ben. A viaszéréskor szintén az 5. szártág cukortartalma mutatta a legnagyobb értéket (15,00%) a 2010-es évben (**10. táblázat**).

10. táblázat A refraktométeres szárazanyag-tartalom átlagának alakulása a 9 internódiumos $SL_2 \times RL_{12}$ cirokhibrid egyes internódiumainak esetében (Debrecen, 2009-2010)

Hibrid	I.n. s.sz.	Virágzás		Tejesérés		Viaszérés		Teljesérés	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
$SL_2 \times RL_{12}$	1.	3,33	5,66	9,60	11,10	13,27	11,33	16,83	21,50
	2.	3,40	5,66	9,43	12,23	13,50	12,60	17,83	20,83
	3.	3,57	6,33	11,33	12,00	13,44	13,60	18,83	21,66
	4.	3,99	6,00	11,76	12,33	13,97	15,53	19,00	21,50
	5.	3,99	6,50	10,93	12,66	15,00	15,40	18,41	21,22
	6.	4,33	6,66	11,33	12,43	14,33	14,33	18,57	20,83
	7.	4,66	6,33	11,00	11,33	14,05	13,66	18,40	20,66
	8.	5,16	6,16	10,66	11,93	14,00	14,33	17,00	20,16
	9.	5,66	6,00	11,00	11,66	14,26	13,00	15,50	18,00
átlag		4,23	6,14	10,78	11,96	13,96	13,75	17,82	20,70
$SzD_{5\%}$		1,18	0,75 (ns)	1,72 (ns)	1,70 (ns)	1,93 (ns)	1,91	3,01 (ns)	2,11

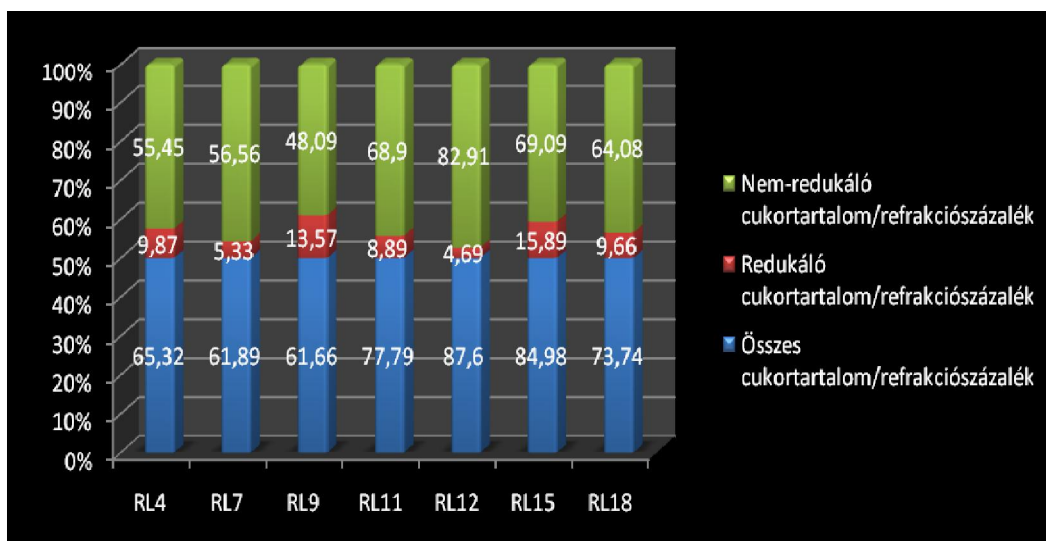
Rövidítések: I.n.s.sz.: Internódiumok sorszáma

3.11. A restorer cirokvonalak szárlé tartalmának főbb komponensei és a beltartalmi mutatók alakulása

A korai érésű vonalaknál lineárisan növekvő refrakciós cukortartalom mutatható ki a tejeséréstől a teljesérésig, mint például az RL_{11} esetében. Az RL_{11} vonal tejesérésben mért refrakciósázaléka (8,68%)-tól folyamatosan növekedett 18,33%-ig, a teljesérésig. A késői vegetációs periódusú restorer vonalak a viaszérésben érték el a legmagasabb Brix-értékeket, amelyek a következők: 15,00% az RL_9 -nál és 16,66% az RL_{18} vonalnál. Ezek az értékek a teljesérésre az RL_9 vonalnál 14,66%-ra, míg az RL_{18} esetében 14,17%-ra csökkentek.

Az RL_{11} esetében figyelhető meg az összes cukortartalom emelkedése a tejeséréstől (6,60-14,26%) a teljesérésig. A többi vonal viaszérésben érte el a maximum értékeit, amelyek intervalluma a következő volt: 10,07-17,50%.

A viaszérésben mutattuk ki a legmagasabb redukáló cukortartalmakat amelyek a következő határértékeket mutatták: 0,55-4,11%, ezek a teljesérésre csökkentek 0,76-2,71%-ra. A legmagasabb redukáló cukortartalom az RL_{18} esetében 4,11%-ot ért el viaszéréskor, teljeséréskor ez az érték 2,23%-ra csökkent.

2. ábra A beltartalmi mutatók alakulása a vizsgált restorer cirokvonalaknál teljesérésben

Megállapítottuk, hogy a szárazanyagon belül az összes cukortartalom intervallumértéke 61,66-87,60%-ot mutatott a refrakciósázalékban a teljesérésben. A refrakcióban 4,69-15,89%-ig terjedt a redukáló cukor. A legmagasabb arányt az RL_{15} vonalnál tapasztaltuk. A kései érésű vonalak redukáló cukortartalma 9,66%-ot (RL_{18}) és 13,57%-ot (RL_9) mutatott a szárlé szárazanyagtartalmában (2. ábra).

3.12. A cirokhibridek szárlé tartalmának főbb komponensei és a beltartalmi mutatók alakulása

A refrakciósázalék alapján a „jó minősítésű” hibridek intervallumértékei 17,05-18,33%-ig terjedtek. A legkisebb Brix-értéket az $SL_5 \times RL_9$ érte el. A legnagyobb Brix-értéket az $SL_2 \times RL_{11}$ hibridnél tapasztaltuk. A Brix-értékek alapján „közepes minősítést” kaptak az $SL_5 \times RL_{10}$ (14,16%), az $SL_3 \times RL_7$ (15,83%) és az $SL_2 \times RL_{15}$ (16,00%) hibridek.

A vizsgált genotípusok összes cukortartalmának határértékei 3,93-11,81%-ig változtak. A legkevesebb összes cukrot mértük az $SL_3 \times RL_4$ hibrid parenchyma sejtjeiben. A legtöbb összecsukor az $SL_2 \times RL_{12}$ szárlevében volt. A redukáló cukortartalom esetében hibridvigort tapasztaltunk az $SL_3 \times RL_7$ (2,10%), az $SL_5 \times RL_9$ (3,25%), az $SL_3 \times RL_{15}$ (4,05%) és az $SL_3 \times RL_4$ (1,87%) hibridjeinknél. Ezeknél a kontrollhoz képest több redukáló cukortartalmat találtunk.

A hibridek refrakciósázalékának 43,37-87,70%-a az összes cukortartalom. A legalacsonyabb relatív aránya az $SL_2 \times RL_{11}$ hibridnek volt. A legmagasabb arányt az $SL_4 \times RL_{10}$ hibrid mutatta.

A redukáló cukortartalom és a refrakciósázalék relatív arányának intervallumértékei 2,39-32,03%-ig mutatkozott. A legmagasabb az $SL_4 \times RL_{10}$ hibridünk redukáló cukor és refrakciósázalék egymáshoz viszonyított aránya.

3.13. A cirokgenotípusok alkoholkimotozatalának elemzése a viaszérésben

Az SL_1 - SL_4 hibridek alkoholtartalmának intervallumértékei 2,93-6,23 V/V-ot érték el. A legmagasabb alkohol kihozatali értéket az SL_4 -hibridcsoport mutatta. A hibridcsoportok átlagos alkoholtartalom értéke 4,48 V/V-ot ért el 2009-ben. A második kísérleti évben a hibrid- és a vonalcsoportok alkohol kihozatali értékét hasonlítottuk össze. A hibridcsoportoknak azonos alkoholtartalmat (2,45 V/V) mértünk. A restorer vonalak kevesebb alkoholtartalmat (2,38 V/V) mutattak, mint a hibridek.

3.14. A cirok szemtermés beltartalma

Minden hibridnél pozitív átlagos és abszolút heteróizhatást tapasztaltunk a keményítőtartalomra nézve. A relatív heteróiz értékei 0,49-21,7% közötti intervallumértékek voltak. A legmagasabb keményítőtartalmat (62,63%-ot) mutató hibrid az $SL_1 \times RL_{12}$ keményítőtartalomra vetített relatív heteróizsa 1,9% volt, míg az abszolút heteróizs értékének 1,17%-ot számoltunk.

Az ezerszemtömege számítva mind az átlagos heteróizs, mind a heterobeltiózis két hibrid esetében volt pozitív. Az $SL_1 \times RL_{12}$ hibrid ezerszemtömege 32,7 g, a relatív átlagos heteróizs 29,09%, míg az abszolút 7,37% volt. A jobbik szülő átlagát 6,65%-kal, míg abszolút heterobeltiózisa számítva 2,04%-kal haladta meg.

3.15. A mutációs cirokkísérlet eredményei a nemzedékekben

Agronómiaailag hasznos mutánsokat a 7,5 Gy és a 10 Gy sugárdózisoknál detektálhattunk, a fokozott produktív bugákat hozó sarjak miatt az összes levélterületi index növekedett. A Harvest index és a szemtermés is növekedett ezeknél a dózisoknál. A leglátványosabb változást a 12,5 Gy *Zádor* esetében tapasztaltuk az ikerbugák megjelenésével. Az M_2 -nemzedékben megfigyelt klorofill defektusos albino csíranövényekből indukált kallusz növekedésnek indult. 12,5 Gy dózissal besugárzott M_1 -állományban a mezőgazdaság számára kedvezőtlen mutánsokat kaptunk. Az improduktív bugaképződés következtében jelentkező steril bugák miatt alacsony volt a Harvest index.

4. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Munkánk során az alábbiakban felsorolt eredményeket tekintjük új tudományos eredménynek:

1. Összefüggéseket találtunk az alábbi minőségi tulajdonságok között:
  - internódiumok tömege és átmérője: $GK49\text{ }bm_3 \times GK42\text{ }bm_3$ ($r=0,914^{**}$);
 $SL_1 \times RL_{12}$ ($r=0,801^{**}$), RL_{16} ($r=0,836^{**}$);
  - brown midrib kukoricaszilázs:száranyag-tartalom és NDF ($r=-0,926^{**}$),
szilázs (kukorica, cirok, vegyes) aminosavak: LYS-ILE ($r=0,78^*$);
MET-ALA ($r=0,80^*$); GLN-LEU ($r=0,90^{**}$).
  - $GK43\text{ }bm_3$ vonal szecskájánál: ADL-NDF ($r=0,957^*$),
  - $GK49\text{ }bm_3$ vonal csövénel: ADL-ADF ($r=0,943^*$) és szecskájánál: NDF-ADF ($r=0,979^*$);
  - összes cukortartalom és nem-redukáló cukortartalom: cirokvonalak ($r=0,954^{**}$),
cirokhibridek ($r=0,856^{**}$).

Ilyen összefüggéseket sem a hazai sem a külföldi szakirodalmakban nem közöltek még le. A szilázs emészthetőségét leginkább befolyásoló emészthetőségi tényezők között szoros pozitív szignifikáns kapcsolatot találtunk, amelyek a következők: nyersrost és az ADL ($r=0,923^{**}$); NDF és az ADF ($r=0,986^*$).

2. A bioetanol készítése szempontjából lényeges keményítő és ezerszemtömegre nézve érvényesült a pozitív heterózis és a heterobeltiózis minden kétvonalas kukoricahibridnél. A cirokhibrideknél a pozitív heterózis a keményítőtartalomnál és a bioalkohol-kihozatalnál érvényesült.
3. Összehasonlítottuk a vizsgált cirok genotípusokat a refraktométeres száranyagtartalma szempontjából a teljes vegetációs periódusban. A nemesítési célnak leginkább megfelelő genotípusok az alábbiak:

internódium csoportonként:

8 internódiumos: RL_{12} (r.f.%₂₀₀₉=10,33-22,35%, r.f.%₂₀₁₀=10,69-20,95%),

$SL_5 \times RL_{10}$ (r.f.%₂₀₀₉=10,17-17,27%, r.f.%₂₀₁₀=12,15-9,79%);

4. Kifejeztük a szárlé minőségi tulajdonságainak egymáshoz viszonyított százalékos arányát. A kapott adatok alapján értékeltük vizsgált cirok genotípusokat. A RL_{12} (*Early sumac*) cirok restorer vonal és az $SL_2 \times RL_{12}$ hibrid bizonyult a legkedvezőbbnek a vizsgált genotípusok közül a teljes érésben.
- RL_{12} Brix-skála értéke: 20,66%, összes cukortartalom: 18,10%, redukáló cukortartalom: 0,97%, összes cukortartalom/refrakciószázalék: 87,6%, redukáló cukortartalom/refrakció százalék: 4,69%, redukáló cukortartalom/összes cukortartalom: 5,36%,
- $SL_2 \times RL_{12}$ Brix-skála értéke: (17,41%), összes cukortartalom: (11,81%), redukáló cukortartalom: (0,65%), összes cukortartalom/refrakciószázalék: (67,83%), redukáló cukortartalom/refrakciószázalék: (3,73%), redukáló cukortartalom/összes cukortartalom: (94,5%).
5. A *Zádor* szemescirok-állományban agronómiailag hasznos mutánsokat a 7,5 Gy és a 10 Gy sugárdózissal kezelt állományban tapasztaltunk (produktív bokrosodás, növekvő levélterületi index és ezerszemtömeg). A 12,5 Gy állományban nagyobb volt a szemtermés ezerszemtömege a *Zádor*-nak (32,98 g), mint az 5 Gy sugárdózissal kezelt *Zádor*-nak (27,97 g).

5. GYAKORLATBAN ALKALMAZHATÓ EREDMÉNYEK

1. Részletesen jellemeztük a kísérleteinkben szereplő silókukorica-hibrideket, köztük két új, saját nemesítésű, brown midrib kukoricahibridet ($GK49\ bm_3 \times GK42\ bm_3$, $GK42\ bm_3 \times GK43\ bm_3$), amelyek energiatakarékosak voltak. A morfo-fenometriai tulajdonságok felvételezését a hibridhatás előrejelzése és a keresztezési partner kiválasztása céljából végeztük.
2. Meghatároztuk a különböző növényi részek (levél, cső, szár, szecska) szárazanyagon belüli detergens rosttartalmát és összehasonlítottuk a brown midrib és az izogén kukorica genotípusokat a rostfrakciók alapján. A $GK49\ bm_3$ cső, szár és szecska ADL-tartalma jelentősen alacsonyabb volt, mint a $GK49$ izogén vonalaké. Az $SzeTC\ 465\ bm_3$ szecska ADF-tartalma és NDF-tartalma is szignifikánsan alacsonyabb értéket mutatott, mint a $SzeTC\ 465$ értékei. A bm_3 génnek szignifikáns hatása volt a genotípusra nézve.
3. Kiválasztottuk azokat a tulajdonságokat, amelyek a szilázs (kukorica, cirok, vegyes) minőségét meghatározták. Kedvező az optimális betakarításkori szárazanyag-tartalom, a magas nyersfehérje-tartalom (7,58-9,33%), az alacsony nyersrosttartalom (17,63-27,43%), alacsony detergens rostfrakciók NDF: (40,05-53,01%), ADF: (22,07-30,12%), ADL: (5,03-6,72%).
4. Eredményeink alapján jellemeztük a vizsgált hibrideket. A legalacsonyabb rostfrakciókat az $SzeTC\ 465\ bm_3$ hibridnél tapasztaltuk, amelyek a következők: nyersrost (17,63%) és detergensrost összetevőket (ADF: 22,07%, ADL: 5,03%). A vegyes vetések közül a $Róna+SzeTC\ 465\ bm_3$ kombinációnál találtuk a legkedvezőbb emészthetőségi tulajdonságokat, amelyek következők: magasabb nyersfehérje-tartalom (7,98%), alacsonyabb nyersrost (22,75%) és NDF (48,41%).
5. A vizsgált kukoricahibridek közül az $Sze\ 521$ és a $126 \times S_1$ szilázs mintáiból mutattuk ki a legmagasabb esszenciális aminosavtartalmakat (lizin: 4,84 g/100 g fehérje; metionin 2,26 g/100 g fehérje; cisztein: 1,61 g/100 g fehérje). A *Monori édes* hibridnél a legmagasabb volt a metionintartalom értéke (2,18 g/100 g fehérje).
6. Kiválasztottuk azokat a paramétereket, amelyek a cirokszárle minőségét meghatározták. Az etanol kihozatal szempontjából lényeges a magas refrakciósázalék, a nagy összes cukortartalom valamint az alacsony redukáló cukortartalom.

6. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK JEGYZÉKE

Hazai tudományos folyóiratcikk

- Pepó, Pá., Tóth, Sz., Oskolás, H., Bódi, Z., **Erdei, É** (2005): Őszi búzatörzsek minőségvizsgálata az évjáráthatás függvényében. Növénytermelés, Tom. 54. 3:137-143.
- Pepó, Pá., Drimba, P., Kovácsné Oskolás, H., **Erdei, É.**, Tóth, Sz. (2006): A termésbiztonság elemzése különböző őszibúza-genotípusok esetében. Növénytermelés, Tom. 55. No. 3-4: 153-162.
- Pepó, Pá., **Erdei, É.** (2007): A szemescirok (*Sorghum bicolor* L.) genetikai variabilitásának vizsgálata az M₀ nemzedékben. Növénytermelés, 2007. Tom. 56. No. 1-2. 27-37.
- Pepó, Pá.-**Erdei, É.** (2007): Gyors neutronnal indukált mutáció eredményei a szemes cirok M₁ és M₂ generációjában, Agrártudományi Közlemények, Acta Agraria Debreceniensis 2007. 27. sz.49-54.
- Erdei, É.**-Pepó, Pá. (2008): A silócirokfélék fenometriai tulajdonságainak és a szárlé cukortartalmának vizsgálata, Agrártudományi Közlemények, 2008. 32. 41-49.
- Erdei, É.**-Pepó, Pá.-Csapó, J.-Tóth, Sz.- Szabó, B. (2009): A cukorcirok (*Sorghum dochna* L.) restorer vonalak hatása a présnedv beltartalmi paramétereire. Agrártudományi Közlemények. /Acta Agraria Debreceniensis/ 2009. 36:51-56.
- Pepó, Pá., **Erdei, É.**, Kovácsné Oskolás, H., Tóth, Sz., Szabó, E. (2011): A beltenyésztett cirok-vonalak és kétvonalas hibridjeik egyes beltartalmi tulajdonságainak vizsgálata. 2011. Növénytermelés Tom. 60. No. 1. 83-95.

Hazai tudományos konferenciaticikk

- Erdei, É.**-Pepó, Pá.,-Tóth, Sz.,-Kovács, A.,-Szabó, B. (2008): A silócirok (*Sorghum dochna* L.) beltartalmi értékeinek vizsgálata alternatív energia előállítás céljaira, XIV. Növénynevelési Tudományos Napok, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2008. március 12. ISBN
- Erdei, É.**-Pepó, Pá.,-Tóth, Sz.- Kovácsné Oskolás, H. Szabó, B. (2009): Szilázskészítés céljaira nemesített kukorica- és cirokgenotípusok értékmérő tulajdonságainak vizsgálata, XV. Növénynevelési Tudományos Napok, MTA, Budapest, / Hagyomány és haladás a növénynevelésben/ ISBN: 978-963-508-570-0 96-100
- Pepó, Pá.-**Erdei, É.**-Kovácsné Oskolás, H.-Tóth, Sz.-Szabó, B. (2009): A heterózishatás mértékének meghatározása bioetanol-előállítás céljaira nemesített C₄-es hibridek esetében. Investigation of heterosis for bioethanol production in case of C₄ type hybrids with high carbohydrate. V. Növénytermesztési Tudományos Nap. (Szerk. Harcsa Marietta) /ISBN 978 963 05 8804 1/ 177-180.
- Pepó, Pá.-**Erdei, É.**-Kovácsné Oskolás, H.-Tóth, Sz. (2012): Energetikai célú növénynevelés új lehetőségei. New alternatives of plant breeding for energy. I. Talajtani, Vízgazdálkodási és Növénytermesztési Tudományos Nap, Talaj-Víz-Növény kapcsolatrendszer a növénytermesztési térben, Növényi rendszerek, MTA Agrártudományok Osztálya, Talajtani, Vízgazdálkodási és Növénytermesztési Tudományos Bizottság, Debrecen, 2012. november 23. 165-168.

Hazai tudományos konferencia absztrakt

- Pepó, Pá., Tóth, Sz., Oskolás, H. Bódi, Z., **Erdei, É.** (2005): Őszi búza genotípusok minőségi paramétereinek változása az évjáráthatás függvényében. MTA-MNE-MAE-OMMI. XI. Növénytermesztési Tudományos Napok, Budapest: 72.
- Pepó, Pá., Tóth, Sz., Oskolás, H., Bódi, Z., **Erdei, É.** (2005): Kukoricavonalak és hibridjeik fuzárium ellenállóságának vizsgálata diallél analízissel. MTA-MNE-MAE-OMMI. XI. Növénytermesztési Tudományos Napok, Budapest. (Szerk.: Kertész, Z.) 170
- Pepó, Pá., Tóth, Sz., Oskolás, H., Bódi, Z., **Erdei, É.** (2005): Őszi búza (*Triticum aestivum* L.) levélbetegségeinek genetikája. VI. Magyar Genetikai Kongresszus, VIII. Sejt- és Fejlődésbiológiai Napok, Proceedings: 185-186.
- Pepó, Pá., Tóth, Sz., Bódi, Z. Oskolás, H. **Erdei, É.** (2005): Kukoricavonalak és hibridjeik (*Zea mays* L.) fuzáriumos csőpenész rezisztenciájának vizsgálata diallél analízissel. VI. Magyar Genetikai Kongresszus, XIII. Sejt- és Fejlődésbiológiai Napok. Összefoglalók.(Szerk.: Szabó, G-Raskó,-Bacsó, Zs.-Erdélyi, M.) Eger, 2005. április, 10-12. 186-187.
- Erdei, É.**, Pepó, Pá. (2006): Gyors neutronnal indukált mutáció hatása a szemescirok (*Sorghum bicolor* L.) M₁ nemzedékénél. XII. Növénytermesztési Tudományos Napok. MTA Budapest
- Tóth, Sz.,-Pepó, Pá.,-**Erdei, É.**, -Szabó, B.,-Harangi, N.,-Imre, L.(2008): Az ökológiai öntözés lehetőségeinek értékelése a napraforgó (*Helianthus annuus* L.) esetében. 50. Georgikon Napok, Keszthely. Pannon Egyetem, PE-Georgikon Kar, 2008. szeptember 25-26. 210. ISBN 978-963-9639-31-7 Poszter
- Gyulavári, O.,-**Erdei, É.**, -Toldiné Tóth, É.,-Balassa, Gy. (2012): A kukoricavonalak és hibridek bm₃ (*brown midrib*) analógjainak *Fuzárium graminearum* és vírusrezisztencia vizsgálata. XVIII. Növénytermesztési Tudományos Napok, Összefoglalók, MTA Agrártudományok Osztályának Növénytermesztési Tudományos Bizottsága, Magyar Növénytermesztők Egyesülete, MAE Genetika Szakosztálya, Szerkesztette: Veisz Ottó 2012. március 6. MTA Székháza, Budapest, ISBN:978-963-8351-38-8 84.oldal

Nemzetközi tudományos konferenciák

- Bódi, Z.,-**Erdei, É.**, - Szabó, B.,-Tóth, Sz.(2006): Induction of mutation with fast neutron in maize and sorghum. 4th International Scientific Symposium. 10-11 October 2006. Oradea. (Szerk.: Teodor Traian, M.) 163-167. ISBN (10) 973-759-158-5
- Pepó, Pá., Tóth, Sz., Oskolás H., Bódi, Z., **Erdei, É.** (2005): New types of winter wheat (*Triticum aestivum* L.) varieties based on yield. Sustainable agriculture across borders in Europa. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Debrecen-Oradea. 252-255. ISBN 963 9274 85 2 available: www.date.hu/kiadvany/sus-agrar.pdf
- Erdei, É.**-Pepó, Pá. (2008): Sugar contents of stalk juices in sweet *Sorghum* types. Konferencia, Cereal Research Communication, Suppl. 2008. Május 2-4. 2008. vol. 36. 3. 1427-1430.
- Erdei, É.**-Pepó, Pá.-Boros, N.-Tóth, Sz.-Szabó, B.(2009): Morphological and biochemical indicators of drought tolerance in sweet Sorghum (*Sorghum dochna* L.) Cereal Research Communication 2009. 37. Suppl. 157-160. p.
- Erdei, É.** – Csapó, J. – Kovácsné Oskolás, H. – Szabó, E., – Szabó, B. (2010): Effect of sweet sorghum (*Sorghum dochna* L.) restorer lines on stalk juice nutritional parameters Növénytermelés 59. évf. Supplementum 381-384.

E. Erdei – H. Kovácsné Oskolas – G. Tikász – Pá. Pepó (2013): Heterosis and Interrelationship Study on the Values of the Maize Kernel's Major Ingredients and its Thousand Weight, Cereal Research Communication Vol.41. Nr.1. 170-181. **Impakt faktor: 0,392 (2011), 1,19 (2012).**

Nemzetközi tudományos konferencia absztrakt

Bódi, Z.,- **Erdei, É.**(2006): Induction of mutation with fast neutron in Maize and Sorghum (*Sorghum bicolor* L.) XX.th International Conference of the Eucarpia Maize and Sorghum Section 20-24 June, Budapest, Book of Abstract, 73

E. Szabo. P. Balogh. Sz. Toth, H. Oskolas, G. Tikasz, **E. Erdei**. Pá. Pepó (2010): Correlations of quality parameters in winter wheat. Cereal Research Non-Profit. Ltd., Szeged. Book of abstract 3rd IFSDAA International Seminar on Crop Science for Food security, Bio-energy and Sustainability. Szeged Hungary 2010. 25.

Pá. Pepó, Sz. Toth, E. Szabo, G. Tikasz, **E. Erdei**, H. Oskolas (2010): Advancement of effectiveness in winter wheat (*Triticum aestivum* L.) and maize breeding. Cereal Research Non-Profit. Ltd., Szeged. Book of abstract 3rd IFSDAA International Seminar on Crop Science for Food security, Bio-energy and Sustainability. Szeged Hungary 2010. 25.

Pá. Pepó-Oskolás Kovácsné H.-Sz. Tóth-**É. Erdei** (2010). Genetic resources provided by genetic engineering Cereal Research Non-Profit. Ltd., Szeged. Book of abstract 3rd IFSDAA International Seminar on Crop Science for Food security, Bio-energy and Sustainability. Szeged Hungary 2010. 25.

Tudományos könyv

Pepó, Pá., Tóth, Sz., Bódi Z., Kovácsné Oskolás H. Kovács, A., **Erdei, É.** Szabó, E. (2007): Szántóföldi növények genetikája, nemesítése és biotechnológiája, DE AMTC Egyetemi jegyzet, Debrecen 2007. ISBN 978-963-9732-18-6. 1-131.

Ismeretterjesztő közlemények

Pepó, Pá., **Erdei, É.**, Kovácsné Oskolás, H. (2005): Az EU igényeinek megfelelő őszi búza genotípusok. Agrofórum, 16:9. 23-25.

Pepó, Pá., **Erdei, É.** Kovácsné Oskolás, H. (2005): Genetikailag módosított szervezetek hazánkban. Agrofórum, 16:10: 5-8.

Pepó, Pá.-**Erdei, É.**-Szabó, B. (2009): Változások a transzgénikus növények termesztésében, Agro Napló, 2009. 2. szám 26-27 p.

Pepó, Pá.,-**Erdei, É.** (2009): Őszi búza talaj előkészítése kukorica után, Agro Napló, 2009. 13. évf. 9. szám 28. p

Pepó, Pá, Kovácsné Oskolás, H., Tikász, G., **Erdei, É.**, Szabó, E. (2010): Az őszi búza fajták szerepe a fenntartható növénytermesztésben. Termesztési tényezők a fenntartható növénytermesztésben. Prof. Dr. Hc. Dr. Bocz Ernő professzor 90. születésnapja tiszteletére. 2010. 180-186. ISBN 978-963-9732-93